

A stomatológus név története

Dr. Kóbor András

Semmelweis Egyetem, Fogpótlástani Klinika

A hazai fogorvosképzés gyökerei a Mária Terézia által 1635-ben alapított Nagyszombati Egyetem 1769. november 7-i Orvosi Fakultással történt kibővítéséből erednek. Korábban Magyarországon – mint Európa többi államában is – a fogászatot, mely leginkább fogak eltávolításából állt, a legkülönbözőbb tudású emberek végezték. Így többek között hajvágó borbélyok, fürdőorvosok, vásári foghúzó és kuruzslók. A fejlődés egy magasabb fokát képezték a sebész céhekben kiképzést és ezáltal „orvosi” ismereteket szerző borbély-sebészek. Ezek között említhetjük Zsigmond király udvari sebészét *Dabi Mihályt* is, aki áldásos tevékenységéért nemesi címet kapott. Az ő családi címere képezi a SE Fogorvostudományi Kara címerének alapját is (7).

A Nagyszombati Egyetemen az orvosképzés mellett sebészek számára is megindult a magas szintű képzés,

melynek tananyagában már a fogak betegségei is szerepeltek. A sebészeti képzésért felelős személy *Plenk József Jakab*, a sebészet és szülészet tanára volt. Az első fogászmesteri – *magister artis dentariae* – cím megadására az 1799/80-as tanévben került sor. Plenk József Jakab 1778-ban kiadott könyve – „*Doctrina de morbis dentium ac gingivarum*” – már nem csak a fogak, hanem a lágyrészek betegségeit is tárgyalta, azaz a stomatológia irányába mutató mű volt. Hasonlóan nem csak a fogak, hanem azok következményes betegségeinek magyar nyelvű ismertetésére került sor a *Rácz Sámuel* a „Borbélyi tanítások” című, 1794-ben kiadott művének fogászattal foglalkozó részében is.

A királyi magyar Tudományegyetemen 1844-ben *Nedelkeo Demeter*; majd 1866-ban *Barna Ignác* nyert jogot a fogászat tanítására. Az Egyetemen 1890-ben alapított Egyetemi Fogászati Intézet is a fogászat nevet viselte, első igazgatója *Árkövy József* volt (1. ábra).

Az Egyetem 1906-ban döntött egy új tanszék felállításáról és annak új épületben – a Mária és Pál utca sarkán – való elhelyezéséről, Fogászati Klinika címmel.

Árkövy, aki jelentős nemzetközi kapcsolatokkal rendelkezett, ekkor vetette fel a klinika elnevezésének megváltoztatását. Az egyetemi tanári testületet megkerülve, mint a Stomatológusok (fogorvosok) Országos Egyesületének elnöke, a vallás- és közoktatási miniszterhez fordult a névváltoztatás törvénybe iktatását kérve. A vallás- és közoktatási miniszter – az Egyetem véleményének kikérése nélkül – az 1906. december 22-én kiadott, 101152/1906 számú leiratában elrendelte a „stomatológia” név használatát. Ekkor kezdődött a névhasználattal kapcsolatos összecsapás, az egyetemi autonómia kérdését felvetve.

A Stomatológia eszméjének megalapítóját *Emile Magitot*ban, a párizsi L'Ecole Dentaire egyetemi tanárában véltek felfedezni. Magitot 1833-ban született Párizsban, és 1857-ben szerzett orvosi oklevelet (2. ábra). Szakdolgozatának címe „*Etude sur le developpement et la structure de dents humaines*” elárulja érdeklődését a fogászat iránt. 1883-ban megalapítja a Société de Stomatologie de Paris nevű szakmai társaságot, melynek elnöke lesz. A stomatológiai eszme terjesztésére alapítja meg a társa-

1. ábra: Árkövy József

ság újságját 1894-ben „Revue de Stomatologie” címmel. Fő kutatási területe a fogszuvasodás kezelése (melyről könyvet is kiad), valamint nevéhez fűződik a modern (extrakció, resectio és gyökérkezelés után) fog- replan-táció első sikeres kivitelezése, 1865-ben. Magitot eszmé-jének terjesztésére felhasználta az orvosi kongresszusok nyilvánosságát. Így első ízben az 1890-ben Berlinben megrendezett orvostkongresszuson fejtette ki álláspont-ját, melyet a jelenlévők egyhangú határozattal elfogad-tak. Az 1906-os lisszaboni orvostkongresszus már ezt a hivatalos elnevezést használta a szájüreg betegsége-inek gyógyítására. A stomatológusok 1907-ben hoz-ták létre saját nemzetközi szervezetüket, az Assotiation Stomatologique Internationale-t, melyben Árkövyt a vezetőség tagjának választották.

Hazánkban az elnevezéssel – Árkövy közvetítésével, aki párizsi tanulmányútja alkalmából 1877-ben ismer-kedett meg Magitot-val – 1896-ban találkozunk elő-ször, miután a királyi Orvos Egyesületen belül létre-jött a „stomatológus szakosztály”. Ezt követte egy évvel később a Stomatológusok (Fogorvosok) Országos Egye-sületének létrehozása. Mindkét szervezet létrehozója maga Árkövy, aki az utóbbinak elnöke is. 1902-ben megalapítják a Stomatológiai Közlönyt, melyet *Madzsar József* és *Salamon Henrik* szerkesztett. A lap egészen 1914-ig megjelent, s ekkor szép csendesen megszűnt működni az egyesület is (5,9).

Ezen szakmatörténeti előzmények után nézzük, hogy az Egyetemi Fogászati Intézet neve milyen viták után nyerte el a Stomatológiai Klinika címet, majd hogy hogyan tűnt el belőle ez a meghatározás, s hogyan kapta mai nevét: Arc- Állcsont- Szájsebészeti és Fogá-szati Klinika.

A fent említett miniszteri leiratnak az Egyetemre érke-zése után az Orvosi Kar dékánja *Lenhossék Mihály* 1907. február 19-én levelet intézett a miniszterhez, melyben helyteleníti és szakmailag indokolatlannak tartja a név-változtatást (3). Mint levelében írja „A stomatologia név nem is felel meg azon körnek, melyet a fogászati disciplina betölt, ...egyetlen külföldi egyetem sem fogadta el ezen egyes fogász-egyesületek által kívánt névváltoztatást... az egyetem tanár-testületei elsősor-ban illetékesek egyes tudomány-szakok vagy disciplinák elnevezésére...”

Ez utóbb megfogalmazott, az egyetemi autonómiára vonatkozó elv alapján az Orvosi Kar 1907. január 15-i ülésén bizottságot hozott létre a kérdés eldöntése cél-jából. A bizottság vezetője *Réczey Imre*, tagjai *Dollinger Gyula*, *Bársony János*, *Grósz Emil* és *Árkövy József* volt. A bizottság február 14-én tartott ülésén alakította ki véleményét (2), melyben sajnálatát fejezte ki, hogy a

2. ábra: Emile Magitot

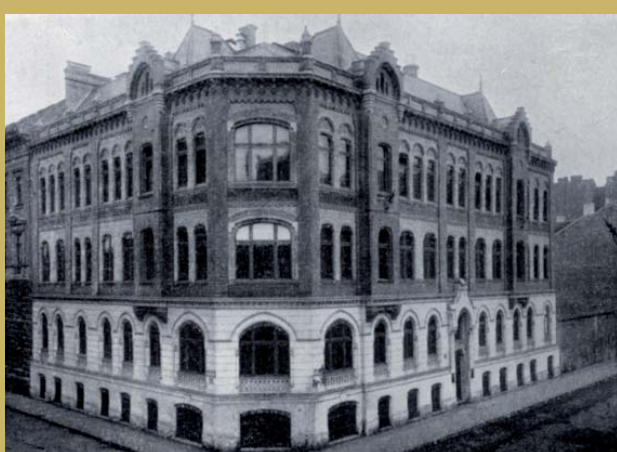
fogorvosok kérésükkel nem a tanártestülethez fordultak, valamint hogy a miniszter a fakultás meghall-gatása nélkül hozta meg döntését. A dolog érdemére nézve nem értettek egyet a stomatológia név használá-tával, valamint annak bevezetésével, minthogy a segít-séget kereső közönség (ti. a páciensek) nem érti ezt a kifejezést. A határozatot Árkövy kivételével minden bizottsági tag aláírta.

Árkövy, aki valószínűleg nem vett részt a bizottság ülésén (aláírása hiányzik, a dátumot hibásan idézi) külön-véleményben fogalmazta meg álláspontját (4). Ebben elutasítja a felháborodást, és azon véleményének ad hangot, miszerint „...a tudomány szakok függetlenül és önállóan intézetik fejlődésüket és erről a facultásoknak feladata tudományt venni.” Szakmai érvelésének első része azonban nem támasztja alá a szak tudományos életében bekövetkezett változást (a magitot-i elvet), merthogy jelen esetben „ pusztán egy névváltoztatás-ról van szó, nem pedig a szak beltartalmának változ-tatásáról”. A következőkben azonban helyesen fejt ki, hogy „a fogászati gyakorlatban nem csak a fogak kóros elváltozásainak kezelése képezi a szakember egyedüli működését, hanem... ide tartoznak a száj többi képle-teinek vonatkozásos bántalmái is.” Indoklása követ-kező részében történelmi visszatekintést ad a kifejezés magyarországi és nemzetközi terjedéséről és térhó-dításáról. Ebből kiindulva arra a következtetésre jut,

miszerint „...nyilvánvaló, hogy idővel teljesen le fogja szorítani a fogászat kifejezés használatát.”

A vita fellelhető iratai itt véget érnek. Miután az 1909 februárjában átadott új klinika a Stomatológiai (Fogászati) Klinika címet viselte, és így jelenik meg hivatalos iratokban is, valószínűsíthető, hogy a miniszteri leiratot nem vonták vissza. Érdekes, hogy *Salamon Henrik* 1942-ben megjelent orvostörténeti művének címében is mindkét kifejezést használja (9) (3. ábra).

A Klinika neve ezt követően hosszú időn át nem változott. A Budapesti Orvostudományi Egyetemnek, mint

3. ábra: Stomatológiai (Fogászati) Klinika

4. ábra: Központi Stomatológiai Intézet

önálló felsőoktatási intézménynek a megalakulása – a Pázmány Péter Tudományegyetemnek 1950-ben előbb Eötvös Lóránd Tudományegyetemmé történő átnevezése, majd azt követő feldarabolása után – a 27/1951. (I. 28.) sz. minisztertanácsi rendelet alapján történt (7). Már ezt megelőzően a Vallás- és Közoktatási Minisztérium (VKM) 20.534/1947 VI/a (II. 8.) sz. rendelete alapján a fogászat (!) egy féleven át heti öt órában az orvostanhallgatók számára kötelezően felveendő tárggyá vált. Az orvoskarok számára kiadott, a végbizonyítvány megszerzésének feltételeit felsoroló tanulmányi és szigorlati rend azonban a *stomatológia* sikeres kollokviummal történő lezárását írja elő.

A *fogorvosképzés* reformjáról szól a 841/46/1952 II/1. (V. 19) EüM. rendelet is, mely a mai, önálló fogorvosképzés bevezetéséről rendelkezett. A képzés még az Általános Orvosi Karhoz tartozó Stomatológiai (Fogászati) Klinikán indult.

1951-ben létrehozták a Budapest Városi Tanács Központi Fogászati Rendelő és Továbbképző Intézetet a Szentkirályi utca 40. sz. alatti épületben, amely 1951. július 1-jén kezdte meg működését az Egészségügyi Minisztérium közvetlen irányítása alatt. Az EüM. 3304/19/1951. VII. utasítás feladatául tűzte ki „a biztosításban alkalmazott budapesti és vidéki fogszakorvosok továbbképzését”. Az Intézet elnevezése 1955-től *Központi Stomatológiai Intézetre* módosult (1948/1955 sz. EüM. rend.) (4. ábra). A név megváltozása azonban nem csak formai, hanem jelentős tartalmi változást is jelentett. A Központi Stomatológiai Intézet tevékenységi köre az egész országra kiterjedt, mind az ellátás szervezése, mind az irányító és ellenőrző tevékenység vonatkozásában (8,10,11). Kár lenne tagadni, hogy az addig a szakma vezető szerepét betöltő *Balogh Károly* vezette Egyetemi Stomatológiai Klinika szerepe is ártértékelődött, s ha nem is nyíltan, de ellentétek keletkeztek a feladatok megítélése terén.

A Minisztertanács 47/1955 (VIII. 13.) sz. rendelete rendelkezett a Budapesti Orvostudományi Egyetem Fogorvosi Karának megalapításáról. Az Egyetem Tudományos Bizottságának 1956. június 25-i ülésén a Karon történő szakklinikák létesítéséről szóló vitában Balogh Károly a hat szakklinika között említi a Stomatológiai Klinikát. Ezen előterjesztését azonban miniszteri egyeztetést követően megváltoztatta, s a tervezetben már *Általános fogászati- és szájszészeti Klinika* szerepelt.

Itt kell tisztáznunk, hogy Balogh Károly milyen okok miatt állt el az eredeti, Magitot által megfogalmazott stomatológusképzés eszméjétől, és fogadta el az új típusú fogorvosképzés megvalósítását. Erre a válasz több tényező egyidejű hatásában keresendő. Az első ok a korábbi képzés (előbb általános orvosi diploma, majd az arra épülő

fogorvosképzés) igen hosszú ideje, mely kilenc év volt. A fogorvosképzésre jelentkező orvosok száma a háborút követően jelentősen csökkent, nem biztosítva az ország ilyen jellegű igényeit. A még praktizáló stomatológusok száma a háborús veszteségek (köztük a deportálások) miatt amúgy is alacsony volt. A másik ok, hogy a fordulat évének nevezett 1948-as év után hatalomra kerülő kommunista vezetésű kormányzat meghirdette előbb a nagyipari munkásság, majd a szövetkezeti parasztság térítésmentes fogászati ellátását. Ennek megoldására rövid időn belül biztosítani kellett a terület humán erőforrását, mely a régi típusú képzéssel igen hosszú időt igényelt volna. A személyi ellátottság megoldására ugyanakkor más jellegű megoldások is előtérbe kerültek. Ezek közé tartozott az a rendelet, amely 181 fogtechnikus számára egy tanfolyam elvégzését követően 1949-ban lehetővé tette a *vizsgázott fogász* cím megszerzését, és ezáltal bizonyos fogorvosi feladatok ellátását. (A rendeletben meghatározott szigorúan körülírt beavatkozási tilalmat szinte senki sem tartotta be.) A következő ok, mely eredeti véleményének megváltoztatására ösztönözte Balogh Károlyt, annak a lehetősége, hogy a szakirányú képzés, más jelentkező felbukkanása esetén kikerülhet az Egyetemről. Erre leginkább a Központi Fogászati Rendelő és Továbbképző Intézet, illetve egy fogász főiskola megalapítása adhatt volna alkalmat. Mindezen okok egyidejű jelentkezése vezetett oda, hogy a Klinika vezetője elfogadta a hagyományostól eltérő képzési forma megvalósítását. Ugyanakkor az új képzésbe – az akkor a világ számos országában (USA, Szovjetunió stb.) meglévő főiskolai szintű képzéssel ellentétben – megpróbálta átmenteni a korábbi képzés orvosi jellegét. A kurrikulum összeállításakor jelentős szerepet szánt az általános orvosi ismereteknek, melyek alapul szolgáltak a fogorvos szaktudományok elsajátításához. Ez a rendszer mind a mai napig megtalálható a magyar fogorvosképzés rendszerében (6).

A *Doleschall Frigyes* egészségügyi miniszter által 1959. augusztus 7-én kiadott határozatában már *Szájsebészeti Klinika* elnevezés olvasható. Ezzel a korábban párhuzamosan két klinika (intézet) nevében szereplő stomatológia végleg kikerült az egyetemi klinika nevéből. A Klinika neve később *Szájsebészeti és fogászati Klinikára*, majd a legutóbbi időben *Arv-Állsont- Szájsebészeti és Fogászati Klinikára* változott. A Központi Stomatológiai Intézet nevéből is eltűnt a stomatológus jelző, miután önállósága 2013-ban megszűnt, és a Fogorvostudományi Karba integrálódott.

Az Árkövy névhasználatért folytatott harca mára semmivé foszlott, de szelleme itt maradt.

Irodalom

1. Budapesti kir. magyar Tudományegyetem orvostudományi tanári testületi ülésének jegyzőkönyve 1906/07 tanév. V. rendes ülés (1907.január 15) jegyzőkönyve 262.old. SE Levéltár, Budapest
2. Budapesti kir. magyar Tudományegyetem orvostudományi iratai 681/1907, 19-20, SE Levéltár Budapest
3. Budapesti kir. magyar Tudományegyetem orvostudományi iratai 922/1907, 23-24, SE Levéltár, Budapest
4. Budapesti kir. magyar Tudományegyetem orvostudományi iratai 1907, 78-80, SE Levéltár Budapest
5. Huszár Gy: A Magyar Fogorvosok Egyesületének története. Fogorv. Szle, 86,149-164, 1993.
6. Huszár Gy: Balogh Károly (1895-1973) életútja és iskolája. Comm. Hist. Artis Med. 127-130, 1995-1996.
7. Kóbor A: Az önálló fogorvosképzés kialakulásának története Budapesten in: 50 éves a Semmelweis Egyetem Fogorvostudományi Kara SE FOK 2005. Budapest
8. Kóbor A: A fogorvos-továbbképzés hazai története a kezdetektől az ezredfordulóig. Fogorv. Szle. 101,83-89, 2008.
9. Salamon H: A magyar stomatológia (fogászat) története 490-491, Magyar Fogorvosok Országos Egyesülete, Budapest, 1942.
10. Varga I: A Központi Stomatológiai Intézet – tízéves Fogorv. Szle, 55, 321,1961.
11. Vágó P.(szerk.): Központi Stomatológiai Intézet – 50 éves, Magyar Mediprint Szakkiadó Kft., Budapest, 2001.

UNIiKLINIK
ZUGLÓI FOGÁSZATI ÉS IMPLANTÁCIÓS KÖZPONT

ORVOS KOLLÉGÁT KERESÜNK SIKERES ÉS PROFI CSAPATUNKBA!

Amit elvárunk:

- megbízható gyakorlati tapasztalat
- jó kommunikációs és empatikus készség
- általános fogászati feladatok ellátása a legújabb anyagok és technológiák birtokában
- esztétikai fogászatban, implantációs protetikában szerzett jártasság előny

Amit kínálunk:

- nagy szakmai tapasztalattal rendelkező orvos csapat
- legújabb anyagok, eszközök és technológia
- kedves és gyakorlott asszisztensek és ügyfélszolgálati munkatársak, akik a munkavégzést maximálisan segítik
- kiemelkedő munkafeltételek, bérezés

Fényképes önéletrajzot a karrier@uniklinik.hu e-mail címre várunk, amit maximális diszkrécióval kezelünk.